

Ана Параушић*

Факултет безбедности, Универзитет у Београду

МИГРАЦИЈЕ И ГРАЂАНСКИ РАТОВИ: ПРИРОДА МЕЂУСОБНОГ ОДНОСА

Сажетак

Озбиљност последица које повезаност грађанских ратова и миграција изазивају на индивидуалном, националном али и глобалном плану, условила је велико интересовање не само међународних агенција, већ и шире академске заједнице за проучавање овог проблема. Генерални циљ рада је извођење систематичног прегледа релевантних научних извора, како би се стекли дубински увиди о односу миграција и грађанских ратова. Истраживање је спроведено анализом најутицајнијих теоријских радова, као и резултата емпиријских истраживања која су покретана с циљем да се испитају различите димензије повезаности ове две појаве. У раду је истакнуто неколико основних механизма путем којих миграције и грађански ратови утичу међусобно једни на друге: начин на који грађански рат индукује присилне миграције; различити социјални и здравствени проблеми избеглог становништва као последица грађанског рата; утицај миграција на избијање или интензивирање грађанских ратова. Увидом у домете досадашње академске дискусије о предмету истраживања, можемо закључити да је веза грађанских ратова и миграција врло комплексна и, што је још важније, двосмерна и посредована бројним факторима.

Кључне речи: миграције, грађански рат, присилно расељавање, узајамни утицај, рањиве групе.

---

* Студент мастер академских студија

1. УВОД

Грађански ратови су појаве које готово увек имају негативне ефекте на све димензије друштва. Најдиректније последице грађанских ратова су жртве и расељена популација. Структура жртава је радикално другачија него у ратовима вођеним почетком XX века: сада су претежна мета цивилно становништво, а не војно особље. На почетку XX века око 90 посто жртава били су војници. До раних деведесетих скоро 90 посто жртава оружаних сукоба су били цивили.¹⁾

Један од уобичајених одговора становништва на свеprisутно насиље током грађанског рата јесте потрага за бољим животом ван свог дома. Кретање становништва, као последица сукоба великих размера, одувек је била појава која је у значајној мери обликовала друштвене и политичке односе у државама. Међутим, овај проблем нарочито је добио на значају по завршетку Првог, а затим и по окончању Другог светског рата, да би након тога уследило још неколико таласа избеглица. Порастом броја грађанских ратова почетком друге деценије XXI века, број присилно расељених достигао је алармантне размере. Према подацима из годишњег извештаја Глобални трендови (*Global Trends*, 2015)²⁾, који издаје Високи комесаријат ОУН за избеглице, број избеглица, тражилаца азила и интерно расељених лица премашио је 65 милиона.

Међу истраживачима постоји велики степен сагласности око негативних последица грађанских ратова на присилно расељавање становништва.³⁾ Током грађанског сукоба долази до уништавања имовине и ресурса људи, ускраћен им је приступ здравственој заштити, а државна власт, преуспевајући новчана средства ка сектору одбране, није у стању да обезбеди основне

1) Edmund Cairns, *A safer future: Reducing the human cost of war*, Oxfam, Oxford, 1997, p. 12.

2) UNHCR, *Global Trends*, 2015, Internet, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, 30/08/2016.

3) Christian Davenport, Will Moore, Steven Poe, "Sometimes You Just Have to Leave: Domestic Threats and Refugee Movements, 1964–1989", *International Interactions*, Routledge, Abingdon, Vol. 29, No. 1, 2003, pp. 27–55.; Harto Hakovirta, *Third World Conflicts and Refugees: Dimensions, Dynamics and Trends of the World Refugee Problem*, Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki, 1986.; Erik Melander, Magnus Öberg, *Forced Migration: The Effects of Magnitude and Scope of Fighting*, Uppsala University, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala, 2004.; Will Moore, Stephen Shellman, "Fear of Persecution: Forced Migration, 1952-1995", *Journal of Conflict Resolution*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 48, No. 5, 2004, pp. 723–745.

услуге и заштиту свом становништву.⁴⁾ Треба, такође, имати у виду да грађански рат може утицати на присилно расељавање на много начина, и приликом анализе треба узети у обзир бројне факторе.

Веза између миграција и грађанских сукоба није једносмерна. Наиме, становништво матичне земље које се налази у земљи пријема може имати значајног утицаја на интензивирање насиља у земљи у којој је избио грађански рат.⁵⁾ Мигранти, различитим каналима подршке побуњеничким покретима у матичној земљи могу допринети ескалацији непријатељстава као и продуженом трајању грађанских ратова.

У већини теоријских радова и истраживања, под појмом грађански рат подразумева се „оружана борба унутар граница признатог сувереног ентитета између страна које подлежу заједничкој власти у почетку непријатељстава“.⁶⁾ Циљ оружане групе, односно побуњеника, јесте смена режима или сецесија, односно стварање нове државе.⁷⁾ Поред оспоравања званичне власти, други критеријум који би требало да буде испуњен јесте захтев да сукоб буде одређеног интензитета. Уобичајено се узима граница од најмање 1000 жртава које су резултат борбених дејстава, мада постоје значајне варијације у зависности од базе података оружаных сукоба која се користи у истраживању.⁸⁾

-
- 4) Mansoob Murshed, “Conflict, civil war and underdevelopment: an introduction”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 4, 2002, p. 387.; Anke Hoefler, Marta Reynal-Querol, *Measuring the costs of conflict*, World Bank, Washington, DC, 2003, p. 4.
  - 5) Gina Lei Miller, Emily Hencken Ritter, “Emigrants and the onset of civil war”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 51, No. 1, 2014, pp. 51-64; Paul Collier, Anke Hoefler, “Greed and grievance in civil war”, *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 56, No. 4, 2004, pp. 563-595.; Paul Collier, Anke Hoefler, “On economic causes of civil war”, *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 50, No. 4, 1998, pp. 563–573.
  - 6) Stathis Kalyvas, *The Logic of Violence in Civil War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, p. 17.
  - 7) Nils Petter Gleditsch, Peter Wallensteen, Mikael Eriksson, Margareta Sollenberg, Havard Strand, “Armed conflict 1946-2001: A new dataset”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 5, 2002, p. 619; Nicholas Sambanis, “What is civil war? Conceptual and empirical complexities of an operational definition”, *Journal of conflict resolution*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 48, No. 6, 2004, p. 836.
  - 8) Једна од накоришћених база података је *The Correlates of War* према којој грађански рат мора да произведе најмање 1000 смрти на бојном пољу током сукоба (David Singer, Melvin Small, *Correlates of War Project: International and Civil War Data, 1816–1992.*, The University of Michigan, Ann Arbor, 1994, p. 19). *UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset* има границу од 25 смрти годишње по некомпатбилности страна у сукобу (Nils Petter

На основу анализе радова о последицама грађанских ратова, можемо закључити да су истраживачи своје интересовање пре свега усмерили ка проблему присилног расељавања. За разлику од добровољних миграција које најчешће подразумевају кретање људи из неразвијених у развијене земље и које су мотивисане првенствено економским разлозима, принудно кретање становништва углавном се везује за одлазак из ратом угрожених подручја, као и кретање становништва због природних катастрофа, или политичког, етничког или верског прогона.⁹⁾ У овом раду, акценат је пре свега на феномену присилних миграција које чине две групе становништва: избеглице и интерно расељене особе.¹⁰⁾

У најширем смислу, предмет рада јесте испитивање начина тематизације међуодноса грађанских ратова и миграција у постојећем фонду академске грађе. Истраживање је спроведено анализом најутицајнијих теоријских радова, као и резултата емпиријских истраживања која су покретана са циљем да се испитају различите димензије повезаности ове две појаве. У складу са тим, генерални циљ рада представља извођење систематичног прегледа релевантних научних извора, како би се стекли дубински увиди о односу миграција и грађанског рата. Узимајући у обзир предмет и генерални циљ рада, прегледом постојећег корпуса академских радова биће приказани основни правци теоријског промишљања о изучаваном проблему.

2. ГРАЂАНСКИ РАТ КАО ГЕНЕРАТОР ПРИСИЛНИХ МИГРАЦИЈА

Већина аутора је сагласна да насиље и рат генерално представљају извор угрожавања живота и здравља, услед чега су људи приморани да доносе тешке одлуке да ли да остану или напусте свој дом.¹¹⁾ Перспектива коју заступају ови аутори, такозвана пер-

---

Gleditsch, Peter Wallensteen, Mikael Eriksson, Margareta Sollenberg, Havard Strand, *op. cit.*, p. 615). Фирон и Лаитин предлажу границу од 100 смрти годишње у просеку током трајања сукоба (James Fearon, David Laitin, "Ethnicity, insurgency, and civil war", *American Political Science Review*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 97, No. 1, 2003, p. 76).

9) Сита Бали, „Кретање становништва“, у зборнику: *Увод у студије безбедности* (приредио: Пол Вилијамс), Службени гласник, Факултет безбедности, Београд, 2012, стр. 588.

10) Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, *op. cit.*, p. 8.

11) Will Moore, Stephen Shellman, "Refugee or Internally Displaced Person? To Where Should One Flee?", *Comparative Political Studies*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No.

спектива оријентисана на избор (*choice-centered*), допринела је значајно теоријском заснивању анализе присилних миграција у условима грађанског рата. Међутим, остаје нејасно, на индивидуалном нивоу, зашто поједини одлучују да избегну, док се други одлучују за останак.¹²⁾

Научници су, такође, анализирали утицај насиља учињеног од стране званичне владе насупрот насиљу чији су починиоци побуњеничке групе, где налази истраживања указују да без обзира на актера, насиље има значаја приликом индустријских миграција.¹³⁾ Неслагања се јављају када се расправа прошири на питање интензитета и природе сукоба који би представљао окидач насилних миграција.¹⁴⁾

Током грађанског рата припадници и побуњеничких покрета и званичне власти могу несметано да краду, силују и убијају. Примарни одговор на страх од ових претњи током грађанског рата јесте миграција. Људи покушавају да измeste своју имовину у безбеднија подручја, а потом и сами одлазе.¹⁵⁾

У одређеној мери, повећан интензитет миграција услед грађанских ратова је резултат нове војне праксе. Побуњеници често практикују насилне стратегије регрутације, стога људи беже да би избегли регрутацију. На пример, у Непалу је око 35000 младих мушкараца побегло у Индију како би избегли присилну регрутацију Маоиста.¹⁶⁾ Припадници сукобљених страна некада намерно циљају цивилно становништво како би извазвали миг-

---

5, 2006, pp. 599-622.; Erik Melander, Magnus Öberg, Jonathan Hall, "Are "New Wars" More Atrocious? Battle Severity, Civilians Killed and Forced Migration Before and After the End of the Cold War", *European Journal of International Relations*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 15, No. 3, 2009, pp. 505-36.; Aristide R. Zolberg, Astri Suhrke, Sergio Aguayo, *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

12) Prakash Adhikari, "Conflict-Induced Displacement, Understanding the Causes of Flight", *American Journal of Political Science*, Wiley-Blackwell, Oxford, Vol. 57, No. 1, 2013, p. 82.

13) Clair Apodaca, "Human Rights Abuses: Precursor to Refugee Flight?", *Journal of Refugee Studies*, Refugee Studies Centre, Vol. 11, No. 1, 1998, pp. 80-93; Christian Davenport, Will Moore, Steven Poe, *op. cit.*, pp. 27-55; Kurt Jonassohn, "Famine, Genocide and Refugees" *Society*, Springer, New York, Vol. 30, No. 6, 1993, pp. 72-76.; Rudolph Rummel, *Death by Government: Genocide and Mass Murder since 1900*, Transaction Publisher, New Brunswick, 1994.; Susanne Schmeidl, "Exploring the Causes of Forced Migration: A Pooled Time-Series Analysis, 1971-1990.", *Social Science Quarterly*, Wiley-Blackwell, Hoboken, Vol. 78, No. 2, 1997, pp. 284-308.

14) Prakash Adhikari, *op. cit.*, p. 82.

15) Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, *op. cit.*, p. 3.

16) *Ibid.*, p. 8.

рацију. Жан-Пол Азам и Анке Хофлер су анализирали различиту мотивацију за циљање цивила током грађанских ратова. Са једне стране, припадници оружаних група могу угрожавати цивилно становништво како би повећали ресурсе који су доступни за пљачку. Према алтернативној хипотези напад на цивиле је у директној вези са војном стратегијом. Цивилно становништво је намерна мета јер расељавање великог броја људи смањује борбену готовост непријатеља.¹⁷⁾

Природа и карактеристике грађанског рата, као и социјалне, политичке и економске прилике у земљи утицаће на интензитет миграција. Тако просторни распоред борбених дејстава и обим у којем су урбани центри обухваћени сукобом у значајној мери могу утицати на варијације у очекиваном броју присилних миграната изазваних грађанским ратом.¹⁸⁾ Такође, проток избеглица повезан је и са дифузијом (размерама, распрострањеношћу) сукоба.¹⁹⁾

Дакле, истраживачи су сагласни да насиље, односно рат било које врсте, представља значајан фактор приликом објашњавања присилних миграција. Међутим, избијање грађанског рата само по себи, неће аутоматски произвести велики број избеглица. Постојећа истраживања указују да приликом анализе утицаја грађанских ратова на миграције у обзир треба узети и бројне факторе. Чиниоци попут претње, стварне или перципиране, као и богатство, економске прилике, друштвени статус и политичка припадност могу утицати на појединачну одлуку да се емигрира у условима грађанског рата.²⁰⁾ Компаративне анализе засноване на агрегатним подацима, које доминирају у истраживањима грађанских ратова и миграција, не могу нам пружити дубинске увиде о значају ових фактора на индивидуалном нивоу.

У условима грађанског рата, изложеност особа насиљу у држави може у великој мери да варира. У циљу бољег разумевања утицаја сукоба или насиља на расељавање, потребно је

17) Jean-Paul Azam, Anke Hoeffler, "Violence against civilians in civil wars: looting or terror?", *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 4, 2002, p. 461.

18) Matthew Hoddie, Jason Matthew Smith, "Forms of civil war violence and their consequences for future public health", *International Studies Quarterly*, Wiley-Blackwell, Hoboken, Vol. 53, No. 1, 2009, p. 179.

19) Idean Salehyan, Kristian Skrede Gleditsch, "Refugees and the Spread of Civil War", *International Organization*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 60, No. 2, 2006, p. 335.

20) Prakash Adhikari, *op. cit.*, p. 83.

размотрити стварну или перципирану изложеност појединаца насиљу.²¹⁾ Поједини аутори су указали да вероватноћа миграције зависи и од варијација у појединачним проценама ризика које ствара грађански рат као и варијација у нивоу привржености дому.²²⁾ Сумирајући досадашња теоријска објашњења присилних миграција, Адикари указује да када су суочени са ризиком од грађанског рата, људи бирају да остану у својим домовима када опортунитетни трошкови мигрирања, који се мере у смислу пропуштених економских прилика као и привржености појединаца дому, односе превагу у односу на физичке претње.²³⁾

Грађански ратови доприносе дезинтеграцији друштва, мењању улоге и постојеће друштвене везе, али истовремено стварају нове,²⁴⁾ те се тако појединци могу осетити довољно безбедним да не беже у условима насиља. На индивидуалном нивоу, људи могу развити стратегије преживљавања које ће им омогућити да остану код својих кућа. Уместо да напусте своје домове, појединци могу да одлуче да се суоче са претњама које производи грађански рат тако што ће затражити заштиту кроз друштвене мреже. Ово је могуће услед постојања организација на нивоу заједнице које могу пружити осећај сигурности, умањујући на тај начин перципирани ризик останка. У условима грађанског рата, ове организације могу да имају важну улогу у смањењу перципиране цене останка. Сходно томе, вероватноћа расељавања негативно је повезана са постојањем друштвених мрежа.²⁵⁾

Квалитативно истраживање миграција на индивидуалном нивоу спроведено у Непалу, потврдило је да насиље и претње, али и економско богатство и шансе, као и цена повезана са губитком ових прилика, имају значајну улогу у предикцији присилне миграције. Друштвене мреже имају важну директну улогу у смањењу ризика, и индиректну улогу путем смањења економских

21) *Ibid*, p. 84

22) *Ibid*, p. 83.

23) *Ibid*, p. 83.

24) Nat J. Colletta, Michelle L. Cullen. *Violent Conflict and the Transformation of Social Capital: Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia*, World Bank, Washington, DC, 2000.; Kristian Berg Harpviken, *Social Networks and Migration in Wartime Afghanistan*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.; Ashutosh Varshney, *Ethnic Conflict and Civic Life: Hindus and Muslims in India*, Yale University Press, New Haven, 2003.; Elisabeth Jean Wood, "The Social Processes of Civil War: The Wartime Transformation of Social Networks", *Annual Review of Political Science*, Annual Reviews, Palo Alto, CA, Vol. 11, 2008, pp. 539–61.

25) Prakash Adhikari, *op. cit*, p. 84.

губитака, и тако смањују вероватноћу напуштања домова тамо где су присутне. Резултати упућују на закључак да насиље није једини фактор који утиче на одлуку о миграрању. И када је живот људи изложен директним претњама насиљем, бројне чиниоце треба узети у обзир приликом анализе начина на који грађански рат може генерисати миграције.²⁶⁾

3. ПРИСИЛНО РАСЕЉЕНИ КАО РАЊИВА КАТЕГОРИЈА ТОКОМ ГРАЂАНСКОГ РАТА

Грађански рат, осим што може бити иницијатор присилног расељавања, такође, представља значајан извор претњи по живот и благостање миграната. Људи приморани да напусте своје домове услед насиља индукованог грађанским ратом представљају нарочито рањиву категорију. Сукоби великих размера, нарочито грађански ратови, доводе до миграција и/или расељавања великог броја особа и њихових породица.²⁷⁾ Грађански рат директно утиче на животни стандард људи, уништавајући им домове и радна места, производећи велики број интерно расељених и избеглих лица принуђених да се боре за голи опстанак.²⁸⁾ Ускраћујући великом делу становништва економске шансе, унутрашњи оружани сукоб може водити зачараном кругу расељавања и сиромаштва од којих је тешко побећи. Избеглице из конфликтних подручја и расељено становништво спадају међу оне који живе у условима најтеже социоекономске искључености и депривације.²⁹⁾

Грађански ратови су често чврсто повезани са повећањем смрти деце и мајки, већим размерама нетретираних болести, смањењем исхране итд.³⁰⁾ Ови ефекти су вишеструко повећани низом различитих фактора, као што је слом здравствених и јавних услуга, што нарочито у избегличким камповима повећава ризик од преносивих болести, узрокује несташицу хране, а

26) *Ibid*, p. 88.

27) Stefano Costalli, Luigi Moretti, Costantino Pischedda. *The Economic Costs of Civil War: Synthetic Counterfactual Evidence and the Effects of Ethnic Fractionalization (No. 184.)*, The Institute for Development Studies, Brighton, 2014, p. 2.

28) Robin Luckham, Ismail Ahmed, Robert Muggah, Sarah White, *Conflict and poverty in sub-Saharan Africa: an assessment of the issues and evidence. Working Paper (No. 128)*, Institute for Development Studies, Brighton, 2001, p. 38.

29) Patricia Justino, *On the links between violent conflict and chronic poverty: How much do we really know?*, Chronic Poverty Research Centre Working Paper 61, 2006, p. 8.

30) *Ibid*, p. 7.

животне услове чини небезбедним. Када су људи принуђени да беже, обољења повезана са сиромаштвом као што су неухрањеност и разне болести, неминовно их прате.³¹⁾ Овакви догађаји могу бити окидачи епидемија како у подручјима где се води рат, тако и у подручјима где пристиже избегло становништво.³²⁾

Присилно расељена популација обично се не враћа својим домовима када се рат оконча, већ може и годинама боравити у импровизованим камповима. Епидемије болести – туберкулоза, мале богиње, упала плућа, колера, тифус и дизентерија – бујају услед пренасељености, лошег квалитета воде, лоших санитарних услова у камповима, док неухрањеност и стрес утичу на пад имунитета.³³⁾ Притом су деца и млади нарочито рањива категорија. „(П)оређења између расељене и нерасељене популације, и између избеглица и становништва земље пријема, показују да у већини случајева расељена популација и избеглице имају значајно више стопе смртности“.³⁴⁾

Иако постоји консензус да грађански ратови представљају велики извор патње за све категорије становништва на територији на којој се воде, искуство сукоба није исто за мушкарце и жене. Иако су и мушкарци и жене жртве насиља у сукобу, мушкарци су изложенији физиком насиљу што значи да је смртност мушкараца током борбених дејстава велика. Са друге стране, то значи да међу расељеном и избеглом популацијом доминирају пре свега жене.³⁵⁾ Жене и девојчице су у избегличким камповима изложене полно заснованом сексуалном насиљу, и генерално учесталост силовања драматично расте током грађанског рата. Влади војници и побуњеници присиљавају жене на сексуалне услуге у замену за заштиту.³⁶⁾ Ово последично може довести до епидемије ХИВ-а.

Грађански рат, осим видљивих ефеката, оставља много дубље психолошке последице на његове жртве. Преживели из грађанских ратова су изгубили своје породице, пријатеље, сред-

31) Brian-Vincent Ikejiaku, “The relationship between poverty, conflict and development”, *Journal of Sustainable Development*, Canadian Center of Science and Education, Toronto, Vol. 2, No. 1, 2009, p. 19.

32) Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, *op. cit.*, p. 3.

33) Hazem Adam Ghobarah, Paul Huth, Bruce Russett, “Civil wars kill and maim people—long after the shooting stops”, *American Political Science Review*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 97, No. 2, 2003, p. 192.

34) Michael Toole, “Displaced Persons and War”, у зборнику: *War and Public Health*, (приредили: Barry Levy, Victor Sidel), Oxford University Press, Oxford, 2008, p. 214.

35) Robin Luckham, Ismail Ahmed, Robert Muggah, Sarah White, *op. cit.*, p. 44.

36) Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, *op. cit.*, p. 15.

ства, родбину и идентитет. Ово је нарочито изражено у избегличким камповима, где се искуства трауме не завршавају са напуштањем ратом захваћених подручја. Живот у избегличком кампу може да отоври старе ране.³⁷⁾

Избеглице најчешће мигрирају ка суседним земљама у којима постоји велика и утврђена дијаспора, добри економски услови, као и одсуство унутрашњег насиља.³⁸⁾ Расељена лица тако имају тенденцију да напусте своје домове ка безбеднијим регионима у суседним земљама, односно ка подручјима које перципирају као сигурнија.³⁹⁾ Присилно расељавање такође има значајне последице по јавну здравствену инфраструктуру земље у којој се води рат. Грађански ратови великих размера за последицу ће имати и миграцију одређеног броја медицинских експерата што значи да ће становништву које остаје у матичној држави бити ускраћена здравствена заштита.⁴⁰⁾

Једном када у земљи избије грађански рат постоји велика вероватноћа да ће се у будућности обновити, па тако, иако је мир побољшање, ниво ризика се не враћа на предратно стање. „Најбољи показатељ тога да ли ће земља бити у грађанском рату следеће године јесте да ли је тренутно у грађанском рату“.⁴¹⁾ Ово значи да ће људи вероватно наставити да премештају своју имовину и средства у иностранство. Вероватноћа емигрирања се нарочито повећава уколико појединци који планирају да напусте земљу имају чланове породица који су већ емигрирали у развијене земље.⁴²⁾

Репатријација избеглица након завршетка сукоба може да буде извор додатних потешкоћа. По повратку кући, присилно расељени, се често суочавају са ситуацијом да су њихове куће, земљиште, својина или пословање присвојени од стране других људи. Поновно стицање власништва над овим вредним ресурсима може бити изузетно тешко, услед чега многи повратници могу постати сиромашни.⁴³⁾

37) Ibid, p. 17.

38) Will Moore, Stephen Shellman, "Refugee or Internally Displaced Person? To Where Should One Flee?," *Comparative Political Studies*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 5, 2006, pp. 619-620.

39) Christian Davenport, Will Moore, Steven Poe, *op. cit.*, p. 27.

40) Matthew Hoddie, Jason Matthew Smith, *op. cit.*, p. 179.

41) Paul Collier, V.L. Elliott, Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, Nicholas Sambanis, *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, World Bank, Washington DC, 2003, p. 79.

42) Anke Hoeffler, Marta Reynal-Querol, *op. cit.*, p. 10.

43) Robin Luckham, Ismail Ahmed, Robert Muggah, Sarah White, *op. cit.*, p. 39.

Осим директних негативних ефеката по здравље и безбедност расељене популације, утицаји грађанских ратова редовно превазилазе националне границе у оквиру којих се воде. Како истичу Салејан и Гледич, миграције представљају један од видова преливања последица грађанских ратова на суседне регионе.⁴⁴⁾ Токови избеглица могу да олакшају кријумчарење оружја, могу проширити друштвене везе побуњеника и омогућити нову базу за регрутовање.

Идентификација бројних социјалних и здравствених проблема са којима се суочава присилно расељено становништво, омогућава адекватно формулисање стратегија пружања помоћи. Узимајући у обзир озбиљност проблема миграција, као и све озбиљније последице грађанских ратова, мере заштите избеглица и интерно расељеног становништва морају се заснивати на добром познавању невоља са којима се суочава ова популација, али и природе и карактеристика конкретног грађанског рата.

4. МИГРАЦИЈЕ КАО ЧИНИЛАЦ НАСТАНКА ГРАЂАНСКОГ РАТА

Генерисање присилних миграција путем грађанског рата, само делимично расветљава међуоднос ове две појаве. Важна димензија узајамне повезаности миграција и грађанских ратова, јесте и начин на који миграције могу у одређеним условима допринети повећању ризика од избијања или интензивирања грађанског рата. Број истраживања посвећен овој дилеми, значајно је мањи него када се испитује каузални однос у супротном правцу, од грађанских ратова ка миграцијама, тако да је ово релативно плодно поље будућих истраживања.

Токови присилно расељених су, по самој својој природи, резултат сукоба, друштвених и политичких потреса. У потрази за безбеднијим окружењем, врло је вероватно да ће ову нестабилност понети са собом у земљу пријема. Њихово присуство у великом броју само по себи може бити дестабилишуће за подручја у која долазе, што последично може водити новом сукобу.⁴⁵⁾ Ово упућује на закључак да присуство избеглица може бити важан механизам и извор ширења сукоба преко међународних граница.⁴⁶⁾

44) Idean Salehyan, Kristian Skrede Gleditsch, *op. cit.*, p. 338.

45) Сита Бали, „Кретање становништва“, нав. дело, стр. 591.

46) Idean Salehyan, Kristian Skrede Gleditsch, *op. cit.*, p. 335.

Овакве хуманитарне кризе захтевају укључивање међународних организација и западних земаља.⁴⁷⁾ Велики прилив избеглица са Хаитија резултовао је интервенцијом САД 1992. године, док је НАТО интервенција услед ратова у бившој Југославији била усмерена ка ограничавању масовних миграција и утицаја рата.⁴⁸⁾

Неколико емпиријских студија потврђује претпоставку о миграцијама као генераторима грађанских ратова. У свом истраживању, Колијер и Хофлер (1998, 2004) предлажу економски оквир за испитивање узрока грађанских сукоба (КХ модел – *CH model*): према њиховом мишљењу, до сукоба може доћи уколико су економске добити високе, а опортунитетни трошкови ниски.⁴⁹⁾ Једна од кључних варијабли КХ модела, путем које се процењује међународна подршка организацији побуњеника, јесте величина етничке дијаспоре, изражена кроз удео припадника нације државе у којој се води грађански рат који живе у САД-у у односу на укупан број припадника нације земље у којој се води рат. Што је већа дијаспора, већа је могућност организације и финасирања побуне. Постоји неколико случајева који емпиријски потврђују ову хипотезу који укључују подршку Ираца из Сједињених држава ИРА-и, подршка Тамила из Канаде побуњеничкој ЛТТЕ, Албанаца из Немачке ОВК-а, и финасирање побуне у Чеченији од стране Чечена који живе у Русији (ван Чеченије).⁵⁰⁾

Овако одређена дефиниција дијаспоре може деловати рестриктивно. У већини случајева, присуство миграната у суседним земљама (а не у Сједињеним Државама или земљама Организације за економску сарадњу и развој), повећава ризик од избијања грађанског рата. Сународници преко границе могу подстаћи иредентизам и национализам, као и сецесионистичке покрете. Колоне избеглица доприносе ризику од избијања грађанског рата путем подршке прекограничним побуњеничким покретима, и промене

47) Matthew Hoddie, Jason Matthew Smith, *op. cit.*, p. 179.

48) Indra De Soysa, Nils Petter Gleditsch, *To cultivate peace: Agriculture in a world of conflict*, PRIO, Oslo, 1999, p. 9.

49) Paul Collier, Anke Hoeffler, "Greed and grievance in civil war", *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 56, No. 4, 2004, p. 563; Paul Collier, Anke Hoeffler, "On economic causes of civil war", *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 50, No. 4, 1998, pp. 563.

50) Nicholas Sambanis, "Conclusion: Using Case Studies to Refine and Expand the Theory of Civil War", у зборнику: *Understanding civil war: evidence and analysis (Vol. 2 Africa)*, (приредили: Paul Collier, Nicholas Sambanis), World Bank, Washington D.C., 2005, pp. 311-312.

демографске слике у суседним регионим који имају конфликтни потенцијал.⁵¹⁾

Истражујући утицај миграције на избијање грађанског рата, Милер и Ритер (2013) идентификују три могућа начина на који је овај утицај могућ. Прво, мигранти који одржавају везе са актерима у држави из које су избегли омогућавају поређење између ефеката политика у матичној држави са политикама у држави пријема које се спроводе над становништвом сличних одлика. Одлуке државне власти које се перципирају као дискриминишуће у односу на стање у суседној држави, могу представљати мотивацију за прикључивање побуњеничким покретима. Друго, мигранти шаљу новчане пошиљке, обезбеђујући ресурсе који се могу користити за спровођење колективне акције коју државна власт може тешко да предвиди, што чини могућност избијања сукоба вероватнијом. На крају, мигранти имају могућност објављивања информација о лошим условима у матичној држави док су у држави пријема, па међународни публицитет може бити средство притиска званичне власти. Ово може смањити вероватноћу избијања грађанског рата.⁵²⁾

5. ЗАКЉУЧАК

Грађански ратови, као и миграције, представљају друштвене догађаје који су у значајној мери обликовали људску историју. Читав 20. век обележило је масовно кретање људи, који су били принуђени да беже у потрази за безбедношћу и бољим животом. Чини се, ипак, да је неслућене импликације, како по националне државе, тако и по међународну заједницу, имала спрега грађанских ратова и миграција у последње две деценије. Мигрантска криза, започета Арапским пролећем крајем 2010. године, има далекосежне последице и за матичне државе, као и земље пријема, али и за међународни мир и безбедност, узимајући у обзир да је овај проблем глобалан.

Отуда научна оправданост и велики интерес академске заједнице за проучавање две комплексне појаве, миграција и грађанских ратова, како би се што адекватније разумеле све нијансе њихове међусобне везе. Стога је генерални циљ овог рада

51) *Ibid*, p. 322.

52) Gina Lei Miller, Emily Hencken Ritter, *op. cit*, pp. 51-52.

покушај пружања систематизованог увида у најважније теоријске и емпиријске налазе о истраживаном проблему, како би се расветлиле димензије међуодноса миграција и грађанских ратова.

Анализа релевантне академске грађе имплицира закључак да је веза између миграција и грађанских ратова изузетно сложена, и што је још важније двосмерна. Објашњење грађанских ратова као покретача присилних миграција само делимично објашњава повезаност ове две изузетно комплексне друштвене појаве.

Иако у академској заједници постоји сагласност о негативном утицају грађанског рата на миграције, важно је у анализу укључити бројне економске, социјалне и политичке факторе, који могу у значајној мери утицати на резултате истраживања. Такође је од велике важности анализирати на који начин индивидуална перцепција ризика утиче на одлуку да се напусти дом. Без обзира на ове и остале дилеме у академској заједници, постојећи теоријски радови и налази емпиријских истраживања недвосмислено су потврдили да избеглице и расељени из ратом захваћених подручја живе у условима социоекономске искључености и сиромаштва.

Потпунију слику о међудоносу две појаве, пружају емпиријске студије које испитују миграције као фактор који може допринети ескалацији насиља у друштву. Постоје различити механизми путем којих појединци у земљи пријема могу подстаћи побуну у матичној држави, а њихово адекватно разумевање захтева истраживачке напоре у будућности.

ЛИТЕРАТУРА

- Бали Сита, „Кретање становништва“, у зборнику: *Увод у студије безбедности*, (приредио: Вилијамс Пол), Службени гласник, Факултет безбедности, Београд, 2012, стр. 584–599.
- Adhikari Prakash, “Conflict-Induced Displacement, Understanding the Causes of Flight”, *American Journal of Political Science*, Wiley-Blackwell, Oxford, Vol. 57, No. 1, 2013, pp. 82-89.
- Apodaca Clair, “Human Rights Abuses: Precursor to Refugee Flight?”, *Journal of Refugee Studies*, Refugee Studies Centre, Vol. 11, No. 1, 1998, pp. 80–93.
- Azam Jean-Paul, Hoeffler Anke, “Violence against civilians in civil wars: looting or terror?”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 4, 2002, pp. 461-485.
- Cairns Edmund, *A safer future: Reducing the human cost of war*, Oxfam, Oxford, 1997.
- Colletta J. Nat, Cullen L. Michelle, *Violent Conflict and the Transformation of*

- Social Capital: Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia*, World Bank, Washington, DC, 2000.
- Collier Paul, Elliott V.L., Hoeffler Anke, Reynal-Querol Marta, Sambanis Nicholas, *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, World Bank, Washington DC, 2003.
- Collier Paul, Hoeffler Anke, "Greed and grievance in civil war", *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 56, No. 4, 2004, pp. 563-595.
- Collier Paul, Hoeffler Anke, "On economic causes of civil war", *Oxford economic papers*, Oxford University Press, Oxford, Vol. 50, No. 4, 1998, pp. 563-573.
- Costalli Stefano, Moretti Luigi, Pischedda Costantino, *The Economic Costs of Civil War: Synthetic Counterfactual Evidence and the Effects of Ethnic Fractionalization (No. 184.)*, The Institute for Development Studies, Brighton, 2014.
- Davenport Christian, Moore Will, Poe Steven, "Sometimes You Just Have to Leave: Domestic Threats and Refugee Movements, 1964-1989", *International Interactions*, Routledge, Abingdon, Vol. 29, No. 1, 2003, pp. 27-55.
- De Soysa Indra, Gleditsch Nils Petter, *To cultivate peace: Agriculture in a world of conflict*, PRIO, Oslo, 1999.
- Fearon James, Laitin David, "Ethnicity, insurgency, and civil war", *American Political Science Review*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 97, No. 1, 2003, pp. 75-90.
- Ghobarah Hazem Adam, Huth Paul, Russett Bruce, "Civil wars kill and maim people—long after the shooting stops", *American Political Science Review*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 97, No. 2, 2003, pp.189-202.
- Gleditsch Nils Petter, Wallenstee Peter, Eriksson Mikael, Sollenberg Margareta, Strand Havard, "Armed conflict 1946-2001: A new dataset", *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 5, 2002, pp. 615-37.
- Hakovirta Harto, *Third World Conflicts and Refugeeism: Dimensions, Dynamics and Trends of the World Refugee Problem*, Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki, 1986.
- Harpviken Kristian Berg, *Social Networks and Migration in Wartime Afghanistan*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
- Hoddie Matthew, Smith Jason Matthew, "Forms of civil war violence and their consequences for future public health", *International Studies Quarterly*, Wiley-Blackwell, Hoboken, Vol. 53, No. 1, 2009, pp. 175-202.
- Hoeffler Anke, Reynal-Querol Marta, *Measuring the costs of conflict*, World Bank, Washington DC, 2003.
- Ikejiaku Brian-Vincent, "The relationship between poverty, conflict and development", *Journal of Sustainable Development*, Canadian Center of Science and Education, Toronto, Vol. 2, No. 1, 2009, pp.15-28.
- Jonassohn Kurt, "Famine, Genocide and Refugees" *Society*, Springer, New York, Vol. 30, No. 6, 1993, pp. 72-76.
- Justino Patricia, *On the links between violent conflict and chronic poverty: How much do we really know?*, Chronic Poverty Research Centre Working Paper 61, 2006.
- Luckham Robin, Ahmed Ismail, Muggah Robert, White Sarah, *Conflict and poverty in sub-Saharan Africa: an assessment of the issues and evidence. Working Paper (No. 128)*, Institute for Development Studies, Brighton, 2001.

- Melander Erik; Öberg Magnus, *Forced Migration: The Effects of Magnitude and Scope of Fighting*, Uppsala University, Department of Peace and Conflict Research, Uppsala, 2004.
- Melander, Erik; Öberg, Magnus; Hall, Jonathan, “Are “New Wars” More Atrocious? Battle Severity, Civilians Killed and Forced Migration Before and After the End of the Cold War”, *European Journal of International Relations*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 15, No. 3, 2009, pp. 505–36.
- Miller Gina Lei, Ritter Emily Hencken, “Emigrants and the onset of civil war”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 51, No. 1, 2014, pp. 51-64.
- Moore Will, Shellman Stephen, “Fear of Persecution: Forced Migration, 1952-1995”, *Journal of Conflict Resolution*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 48, No. 5, 2004, pp. 723–745.
- Moore Will, Shellman Stephen, “Refugee or Internally Displaced Person? To Where Should One Flee?”, *Comparative Political Studies*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 5, 2006, pp. 599–622.
- Murshed Mansoob, “Conflict, civil war and underdevelopment: an introduction”, *Journal of Peace Research*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 39, No. 4, 2002, pp. 387-393.
- Rummel Rudolph, *Death by Government: Genocide and Mass Murder since 1900*, Transaction Publisher, New Brunswick, 1994.
- Salehyan Idean, Gleditsch Kristian Skrede, “Refugees and the Spread of Civil War”, *International Organization*, Cambridge University Press, Cambridge, Vol. 60, No. 2, 2006, pp. 335-366.
- Sambanis Nicholas, “What is civil war? Conceptual and empirical complexities of an operational definition”, *Journal of conflict resolution*, SAGE Publications, Thousand Oaks, Vol. 48, No. 6, 2004, pp. 814-858.
- Sambanis Nicholas, “Conclusion: Using Case Studies to Refine and Expand the Theory of Civil War”, у зборнику: *Understanding civil war: evidence and analysis (Vol. 2 Africa)*, (приредили: Collier Paul, Sambanis Nicholas), World Bank, Washington D.C., 2005, pp. 303-334.
- Schmeidl Susanne, “Exploring the Causes of Forced Migration: A Pooled Time-Series Analysis, 1971–1990.”, *Social Science Quarterly*, Wiley-Blackwell, Hoboken, Vol. 78, No. 2, 1997, pp. 284–308.
- Singer David, Small Melvin, *Correlates of War Project: International and Civil War Data, 1816–1992*, The University of Michigan, Ann Arbor, 1994.
- Stathis Kalyvas, *The Logic of Violence in Civil War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Toole Michael, “Displaced Persons and War”, у зборнику: *War and Public Health*, (приредили: Levy Barry, Sidel Victor), Oxford University Press, Oxford, 2008, pp. 207-226.
- UNHCR, *Global Trends, 2015*, Интернет, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, 30/08/2016.
- Varshney Ashutosh, *Ethnic Conflict and Civic Life: Hindus and Muslims in India*, Yale University Press, New Haven, 2003.
- Wood Elisabeth Jean, “The Social Processes of Civil War: The Wartime Trans-

formation of Social Networks”, *Annual Review of Political Science*, Annual Reviews, Palo Alto, CA, Vol. 11, 2008, pp. 539–61.

Zolberg Aristide, Suhrke Astri, Aguayo Sergio, *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

Ana S. Parausic

MIGRATIONS AND CIVIL WARS: NATURE OF MUTUAL INFLUENCE

Resume

The civil wars are the events which cause enormous human sufferings, infrastructure destruction and the undermining of the states' economic development. One of the unavoidable attributes of every armed conflict, and especially civil war, are the long columns of refugees and internally displaced persons who leave their own countries in search for personal security. The global trends indicate that the number of armed conflicts and displaced persons, who were forced to leave their homes, is getting increased by alarming speed. The *civil war* is a higher scale conflict which is occurring within the one country territory and in which at least one of the parties is the official government. In this paper, the term *migrations* is referred to the forced displacement of the local inhabitants, who are forced to leave the war torn areas, or the victims of the oppression based on the religious, ethnic or national affiliations. Regarding the seriousness of the consequences they produce, the interrelation between those two phenomena, is a topic of big interest not only of relevant international governmental and nongovernmental organizations, but the broader academic community as well.

Therefore, the general aim of this paper is presenting the systematic review of the relevant academic literature in order to get the deeper insights on the relation between the migrations and the civil wars. The research has been conducted by the analysis of the most influent theoretical papers as well as the empirical results of the researches aimed at inspecting the different dimensions of the mentioned correlation. There is a big level of concurrence between the academics on the presumption that civil war presents the cause of forced displacement. The primary response of the individuals to the fear from killings, injuries or rape is the leave of their own homes.

However, in analysis of the civil war influence to the migrations, numerous factors should be taken into account. The nature and characteristics of the civil war as well as social, political and economic occurrences in the countries will have an influence to the migrations intensity. Contemporary researches also show that individual threat perception, which may significantly vary from person to person, could make an impact on the decision of emigration as well. Besides the fact that civil war could be the initiator of forced displacement, it could also be the initiator of the health threatening and the migrants' wellbeing.

Numerous social problems are connected with the migrations, such as increased death rate of population, the spread of infectious diseases; gender based violence as well as social exclusion. Identification of various specific risks which the refugee people are facing with will provide an adequate strategies' defining for their own protection. A comprehensive approach understanding of the interrelation between those two phenomena could be obtained only by the analysis of the research which sees the migrations as an initiator of intensifying of the violence within the country. Migrants in reception country could support rebellion organisations in their own country in various ways, but at the same time they can increase the conflict potential of the reception country.

Based on the review of the relevant theoretical papers and the empirical research, we can conclude that the interrelation between the civil war and the forced migrations is two-way process and extremely complex. This implies that special attention should be provided when inspecting various dimensions of interrelation between those two phenomena.

Key words: migrations, civil war, forced displacement, mutual influence, vulnerable groups.

---

* Овај рад је примљен 01. 09. 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. 10. 2016. године.